

РОБЪРТ ШЕКЛИ

ГРАДЪТ НА МЪРТВИТЕ

Превод от английски: Марин Загорчев, 2013

chitanka.info

Този разказ, конструиран като смесица от герои, разказвачи и гледни точки, е моята представа за извънтелесните преживявания. Или поне за един вид от тях.

Летим по улиците в града на мъртвите, дух сред духовете; завиваме на ъглите и с уважение заобикаляме сградите, въпреки че можем да преминаваме през тях. Това е документален филм за ада, без коментар. Градът на мъртвите, градът на ада, е достатъчно абстрактен и без да усложняваме нещата, ако прелитаме през иначе солидно изглеждащите стени.

Прекрасно е да летиш по улиците.

Повечето сгради са строени от мек бял мрамор, в класически стил. Има много колони и човек може да си представи, че е попаднал в Атина през 400 г. преди Христа. Улиците обаче са празни, няма никакво движение; градът на мъртвите е мъртъв град, въпреки че са правени опити да се организират някакви забавления.

Съвсем логично: какво друго занимание могат да имат мъртвите, освен да се забавляват? Бездействието е сериозен проблем за ада от незапомнени времена. За какво е смъртта? Какъв е смисълът от нея? Ето тези въпроси започват да измъчват хората, след като установят, че са умрели. Най-напред се опитват да се ориентират в ситуацията. „Хубаво, мъртъв съм, ясно ми е вече. Това някакво наказание ли е? Ако да, за какво? За греховете ли? За кои по-точно? Допуска ли се изкупление? Какво трябва да направя, за да изкупя греховете си? Или просто трябва да изтърпя определена присъда? А може би е винаги — в такъв случай не трябва ли просто да си почиваме и да не си даваме много зор?“

Основният въпрос, разбира се, е: Колко дълго продължава това?

Повечето хора са готови да приемат отговора „Винаги“, но не това ти казват, когато започнеш да питаш. Точно обратното. Отначало те убеждават, че престоят в ада е само за определен период, а после има нещо друго. Може би това е единственият начин да те накарат да

се замислиш за живота си. Защото ще трябва да направиш нещо във връзка с това. Или поне ти така си мислиш.

* * *

— Между другото — казах аз, — искаш ли семе от нар?

Аз бях Хадес — едър, добре сложен, с черна коса и черна, късо подстригана брада. Имах малко свиреп вид, но това създаваше грешно впечатление, защото всъщност бях добряк по природа. Отвлечането на Персефона бе първото нещо от този род, което правех. Просто не се съдържах. Минавах със златната си колесница, теглена от четири огнени коня, и тогава я видях да бере цветя по полето с приятелките си. Докато се усетя, вече беше в обятията ми и тогава настана истински ад за мен.

Персефона, разбира се, беше красива. Имаше светлокестенява коса до кръста. Носът ѝ също бе доста изящен. Беше един от онези съвършени гръцки носове, които неусетно се сливат с челото.

Това се случи тогава, а пък сега си беше сега — шест месеца по-късно. Двамата седяхме на малкия сенчест кей на брега на Стикс, където Харон връзва лодката си. Персефона погледна двете нариви семена, които ѝ подавах, и отбеляза:

— Да не би да се опитваш нещо да ме измамиш?

— Не — отговорих, — не обичам да мамя. Не подвеждам. В ада не правим така. Ние сме искрени, прями, точно какъвто бях, когато те отвлякох. Спомняш ли си онзи ден?

— Спомням си го много добре. Бях на полето и берях цветя с приятелките си. Ти мина със златната си колесница, теглена от четири огнени коня. Беше целият в черно.

— Да, и те вдигнах с една ръка, като първо заметнах мантията си назад, за да не ми пречи. Подхванах те през талията и те вдигнах в колесницата.

— Момичетата гледаха като сащисани. После, когато научи, мама беше потресена.

— Изобщо не е било изненада — възразих аз. — Отдавна има такова пророчество: че ще те видя да береш цветя с другите нимфи и ще се влюбя в теб. Това е първият път, в който се влюбвам. Аз не съм

като другите богове, сецаш се, като Аполон, Посейдон и останалите. Те постоянно се влюбват и всеки път казват, че е завинаги. После пак тръгват да лудуват и се втурват след поредната фуста. Аз обаче съм царят на мъртвите и се влюбвам само веднъж.

— Бедният Хадес! Ще бъдеш ли много самотен без мен?

— Ще ми останат спомените. Преживях прекрасни шест месеца с теб. Прекрасно беше да седиш до мен на трона. За мен бе огромно щастие да бъдеш моя царица на ада.

— И на мене много ми хареса да съм царица на ада — увери ме Персефона. — Беше незабравимо. Адът не прилича на никоя друга страна. Адът е всичко, след като бъде използвано, изхабено и изтощено.

— Адът е място за равностметка. На земята, когато човек е жив, няма достатъчно време да оцени нещата. Тук обаче, в ада, имаш цялото необходимо време. Няма от какво да се боиш, защото вече си мъртъв. Няма обаче и за какво да съжаляваш, защото по един особен начин все още си жив.

— Следобедите са страшно дълги — отбеляза Персефона. — Напомнят ми за следобедите, когато бях малко момиченце. Проточваха се без край и слънцето сякаш не искаше да слиза от небето. Тук обаче няма слънце. Само това бледо гробовно сияние над хоризонта, което на неравномерни интервали се засилва или отслабва. Няма истинско слънце. А слънцето ми липсва.

Кимнах:

— Имаме светлина, но не и слънце. Имаме обаче лунно сияние и специалните отблясъци от факлите, които осветяват двореца на смъртта.

— Да, и те хвърлят дълги сенки. Преди ме беше страх от сенките, но в ада няма от какво да се страхуваш.

— Не, най-лошото вече се е случило и е свършило. Няма ли да пробваш това нарово семенце?

Тя взе едно от семената, които ѝ подавах, и го постави върху дланта на деликатната си ръка.

— Защо ме караш да ям това? — попита. — Това е някакъв номер, нали?

— Да — отговорих, — не мога да имам тайни от теб. Номер е.

— Какво ще се случи, ако го изям?

— Така ще имам власт над теб дори в света на живите. И ще бъдеш принудена да се върнеш в ада.

— Принудена ли? Аз и без това смятах да се върна да те видя.

Поклатих глава:

— Не можеш да си сигурна какво ще ти се прииска, след като се върнеш в горния свят, толкова светъл и просторен. Когато си възвърнеш истинския живот, ще ме забравиш. Ще недоумяваш как е могло да ти харесва в мрачния дворец и тъмните му дворове, край реката на забравата с мъртвите души, плаващи точно под повърхността, и плачещите върби отгоре. Ще си помислиш: „Той сигурно ме е омагьосал! Никой разумен човек не би отишъл на почивка в ада.“

Тя се усмихна и докосна ръката ми.

— Може би наистина си ме омагьосал. Много ми е хубаво в ада.

— Тогава изяж наровото семе — настоях аз.

Тя не помръдна. Загледа се замислено в далечината. След малко каза:

— Ахил и Елена ни поканиха на вечеря. Извини им се от мое име и им кажи, че не мога.

* * *

Да оставим засега Хадес и Персефона на брега на реката. Политаме над тучните ливади с оформени като скулптури чимшири, с които местността прилича на гробищен парк или френска градина, и продължаваме към двореца на мъртвите. Отдалече прилича на малък град. Всъщност представлява комплекс от подобни на дворци сгради. Всичките са скупчени една до друга и някои са високи над дванайсет етажа. Всякакви форми могат да се видят в тези сгради, съставени от други по-малки постройки, от които се състои градът на мъртвите. Има всякакви куполи, островърхи камбанарии, обли и кубични очертания. Сградите са свързани с тесни улички и мостове на много различни нива. Често можеш да излезеш от прозореца на някой горен етаж и да минеш направо, по късо мостче, в съседната постройка.

Осветлението в града на мъртвите е като лунно сияние. Или като късен следобед през зимата, когато слънцето е скрито зад облаци. Не е

нито ден, нито нощ. Градът на мъртвите вечно тъне в сумрак.

Тук няма много неща за правене. Но, ако скучаеш, можеш да гледаш как хората излизат от прозорците и преминават по мостчетата от една част на града в друга. Има жици, които свързват всичко и някои хора ги използват за по-кратък път; ходят на пръсти по кабелите, за да отидат от едно място на друго. Правят го много тромаво, защото твърде малко са мъртъвците — както са малко и живите — които имат някакви акробатични умения. Все пак спокойно използват мостчетата и жиците, защото никой не се страхува, че ще падне. Ако изпаднеш от някое мостче в града на мъртвите, започваш да се спускаш бавно-бавно като падаща сянка. Дори да отскочиш от корниз, да се натъртиш на някой гипсов орнамент или да се закачиш на острия край на някой покрив, няма значение. Не можеш да се нараниш, нали вече си мъртъв. Не чувстваш болка. Болката е забранена. Така е, защото и удоволствието е забранено. Или невъзможно, което е почти същото.

Щом няма удоволствие, няма болка. На някого това може да се стори добра сделка. Мъртвите в двореца обаче не мислят така. Неспособността да се нараниш, просто прави скуката още по-мъчителна. В ада има хора, които прерязват гърлата си всяка вечер. Ефектът е нулев. Това е просто жест. Жестовете обаче са важни, когато нямаш нищо друго — а единственото, което имаш в ада, са жестовете. Някои правят жестове на болка, като прерязват гърлата си. Други излизат от прозорците, минават по мостчетата и жиците и отиват на гости. Дали ходенето на гости е удоволствие? Не и в ада. То е само жест. Хората в ада никога не пренебрегват жестовете. Когато си мъртъв, те са единственото, което ти остава.

* * *

Даваме близък план към една врата, минаваме по коридор, влизаме през друга врата, повтаряме тези неща още няколко пъти и накрая попадаме в голяма стая. Ахил седи на кресло с облегалка във формата на лира. Разбираме, че това е той, защото на гърба му има занитена бронзова плочка с надпис „АХИЛ“.

В ада държат на лесното разпознаване, на безсмислените усложнения не се гледа с добро око. Достатъчно досадно е да си

мъртъв и без да се чудиш кои са хората около теб. Системата с плочките е за улеснение не само на местните обитатели, а и на бъдещите зрители, които ще гледат историите на тези герои във филмите, заснети от нас — хората, които или се връщаме назад във времето, за да заснемем, или генерираме въображаеми образи с компютър, способен да създаде всичко, което човек може да си представи. С присъщата ни далновидност ние предвиждаме също, че ще дойде време, когато ще могат да се генерират образи от второ и трето поколение, основаващи се не само на първични източници, но също на различните версии на хората за тези първични източници; и, макар че това може да не е единственият вид въображение — журито няма коментар за това — то със сигурност е една възможност, един вид синтетичен потенциал, затова сега най-малкото, което можем да сторим, е да направим всички хора лесно разпознаваеми.

В реалния свят, разбира се, рядко можеш да видиш някой просто да седи, без да чете, без да гледа телевизия или дори без да мисли. Това обаче не са реалистични истории в този смисъл, че много подробности за героите, които човек би искал да научи — месечните им доходи, какво мразят и обичат, родословните им дървета за три поколения назад — за съжаление, липсват. Та сега, точно когато насочваме вниманието си към него, Ахил просто си седи. Той прекарва много време така. Бездействието е един от най-сериозните проблеми в ада и хората му отделят много внимание, но засега никой не е успял да намери решение. Ахил също със сигурност не го е решил. Той просто си седи в креслото и гледа разсеяно.

Отдясно влиза Хубавата Елена от Троя.

Би било грешка да се опитваме да опишем или дори да фотографираме божествена личност като Хубавата Елена, защото чертите ѝ съществуват предимно в мечтите и сънищата, където са съставени от образите, изградени в съзнанието на всички мъже, които някога са сънували или мечтали за нея, или поне статистически усреднен такъв образ, защото компютърът използва статистически усреднени данни. Тъй като ние не използваме сънищата на всички, които някога са сънували Елена, пресъздаденият ѝ образ е малко размазан около носа, въпреки че според мен горе-долу сме уцелили чертите ѝ. Достатъчно е да кажем, че е красива жена по всички стандарти и носи бронзовата си плочка с такава гордост, че когато я

види, човек си казва: „Ей, това трябва да е Хубавата Елена“, и в действителност е тя.

— Здравей, Ахиле! — казва Елена. — Връщам се от пазара. Леле, няма да повярваш какво чух там.

Ахил досега гледаше разсеяно в нищото и не обърна внимание на жена си при влизането ѝ. Когато я чу обаче, се обърна към нея.

— Какво толкова може да си чула? Тук никога не се случва нищо ново. Какво може да се случи изобщо в ада? Само мненията на хората, това можеш да чуеш в ада. Тъй че какво може да си чула на пазара? Сигурно философите са измислили ново доказателство за възможността или невъзможността това място да съществува. Честно казано, изобщо не ми дреме. Дали това място съществува, или не, е абсолютно без значение. Но дори да имат доказателство за едното или за другото, това също не е никаква новина.

— Стига си нареждал — сопна се Елена. — Никой не ти е дал думата. Въпреки цялото ти философстване, аз имам истински и неоспорими новини от актуално и сензационно естество. Това ми дава право не само да говоря, но и да правя описания и да използвам думите по странни и необичайни начини. Защото, както всеки знае, нещата не бива да се изричат директно, но и човек не трябва да търси убежище в увъртанията, към които ни тласка философията на Хайзенберг.

— Ако имаш някаква новина — прекъсна я грубо Ахил, — нека да я чуем.

— Този подход е прекалено опростен, скъпи. Когато приносителката на новини каже новината, тя вече няма новина за казване и е принудена да се върне в първоначалната си доста статична позиция на Неоценен обект на обожание. Аз! Представяш ли си? Не, недей да бързаш толкова, приятелю, аз трябва да извлека някаква полза от факта, че може би нося новина, без да бъда принудена да я съобщавам прибързано.

— Разсъжденията ти са неубедителни — отбеляза Ахил, — понеже това, което казваш, създава впечатление, че носиш само внушение за новина, а не самата новина. А пък внушението е много по-малоценно от факта, който внушава.

— Чутото от мен, е достатъчно важно, драги ми Ахиле, за да прекъсна седенето ти и да ти кажа, че онова, което съм дошла да ти

съобща, се случва в този конкретен момент, без ти да подозираш за него. И така, не ти ли е любопитно да разбереш какво става?

* * *

Кадърът застива на тази сцена. Камерата, или каквото устройство е използвано, се дематериализира в игра на светлини. Само по себе си това е приятно, а също и леко хипнотизиращо. Мъртвите са установили, че всичко е по-добре, когато човек е леко хипнотизиран. Някои дори твърдят, че самата смърт не е нищо друго, освен състояние на лека хипноза, или, за да бъдем по-точни, че смъртта не съществува, тъй като онова, което наричаме „смърт“, е просто едно патологично състояние на хипноза, от което не можем да се събудим.

Както и да е, камерата се захранва с кабел, който минава през прозореца и провисва навън, така че, ако го използваме за придвижване, можем да преминем по него и да видим отгоре малка къща. В няколкото стаи на тази къщичка се извършват различни дейности. Ние решаваме да влезем през най-близката врата и попадаме в един вид контролна зала. Там седи някакъв човек. Ехо, това съм аз! Вглеждам се по-внимателно да видя какво правя.

Виждам, че върша някаква необикновена работа, свързана със символи, манометри и копчета. С помощта на контролните инструменти мога да събера входните данни от всички същества, които ми изпращат сигнали по многото нишки, свързващи това място с всяко друго. Те оформят красив гоблен. Или по-скоро биха оформили, ако можех да го сглобя. Всъщност аз още не съм го сглобил съвсем. Или по-скоро, нямам представа какво да правя, след като сглобя всичко. Ако изобщо го сглобя де.

Решавам да се върнем на това място малко по-късно.

Много са нещата, които ме интересуват. Но може би не и вас, читателите, за които описвам всичко това. От къде на къде ще ви интересува какво се случва с мен? Обаче пък може да ви интересува, защото това е и ваш проблем, след като всеки може да бъде всеки. Както и да е, нека да се върнем при Ахил и Елена.

— Няма повече да мълча — заявява тя. — В името на новината, ще пропусна заобикалките и ще ти кажа направо. Новината, Ахиле, е,

че днес някой ще си тръгне от ада.

Ахил застива като вцепенен, но не заради новината на Елена. Всъщност той почти не я слушаше, колкото и удивителна да беше новината ѝ. Нещо съвсем друго му хрумна току-що и възможните чудовищни последствия от тази идея ангажират цялото му съзнание и емоционалност. В този момент Ахил изведнъж осъзна, че той е само временен герой, и този факт го сломи. Ахил винаги се беше възприемал като безсмъртен, без да се замисля твърде много за това. Сега, когато осъзна — въз основа на един незначителен факт, хрумнал му бог знае откъде и загнездил се в ума му — че стечението от обстоятелства, които го съживиха днес в компютъра, може да не се повтори скоро, ако изобщо някога се повтори... е това вече беше непоносимо.

Временен! Мисълта бе смайваща и Ахил се опита да поразсъждава над нея, без да се паникьоса. „Временен“ означаваше, че той е манипулативно понятие в нечий чужд ум, а също, че не е достатъчно важен за този ум, та да се появи отново в някой по-късен момент. Защото имаше ясни индикации, че съществото, което си го представяше сега, ще се изключи, ще дръпне шалтера, ще излезе от мрежата, ще насочи енергията на вниманието си другаде, ще се занимае с нещо друго. Когато това се случеше, Ахил щеше буквално да изпадне в нищото и да остане там, докато отново бъде възроден от това съзнание. А кога щеше да се случи това? Може би никога. Защото Ахил осъзна (и да го осъзнаеш бе адски мъчително), че е много вероятно повече никой да не си помисли за него, и със сигурност не в такава ситуация, освен ако той не направи нещо, не остави някакъв отпечатък в съзнанието, което си го представя, тъй че притежателят на това съзнание, след като се погрижи за каквито там нужди имаше, отново да си помисли за него, а не за някой друг персонаж. След кратко разсъждение Ахил достигна до извода, че това е първият път, в който компютърът изобщо извиква образа му, и цялата проклета сцена може всеки момент да се разпадне, освен ако машината не положи необходимото усилие да ѝ придаде някаква жизненост, тъй че и в други случаи пак да визуализира града на мъртвите.

Обаче какъв е шансът? Ахил стиска зъби в безсилието си. Ще се наложи да се опита да подкупи компютъра. Какъв подарък да измисли, за да умилостиви компютъра-мечтател, събрал всички съществуващи

представи за Ахил? Как би могъл да убеди него, произволния и безгрижен ум, че той, Ахил, заслужава отново да бъде възпроизведен?

* * *

— Ще бъда максимално директен — каза Ахил. — Искам да играя ролята на Глас. Не искам нищо прекалено. Искам да бъда Гледна точка. И знам, че търсиш такъв човек. Не се опитвам да пробутвам настроение. Опитвам се да те убедя да направиш града на мъртвите редовна спирка на мисловното ти пътуване. Знам, че търсиш такова място.

Компютърът не отговори.

Ахил продължи с успокоителен глас:

— Знам, че те е страх. Боиш се, че ще се обвържеш с тази идея и после ще се окаже, че не е интересна. Боиш се, че това няма да реши само по себе си проблемите на креативността, на рекомбинацията и на енергията. Това е истината, нали? Аз приветствам предпазливостта ти, аплодирам колебанието ти. То ще се засили още повече, след като избереш правилния човек — мен. Елено, кажи и ти няколко думи!

Елена се усмихна пред камерата и с нисък, завладяващ глас каза:

— Мисля, че ние можем да ти бъдем много полезни. Двамата с Ахил сме опитни актьори и играем най-добре, когато има действие. Не сме темерути като сегашните хора. Ако искаш думи, ние ще ти осигурим предостатъчно. Дръзки думи, измамни думи, но в никакъв случай скучни думи. Ние ще те забавляваме с историята на живота си.

Ахил докосна рамото ѝ.

— Много добре го каза, Елено.

После се обръща направо към нас. Ние примигваме, не знаейки какво да правим, смаяни от ослепителната красота на Ахиловото лице. Тъй като този Ахил е Ахил на неограничената мисъл за възможността за велики дела в света. А също така олицетворява безнадеждността на това да си влюбен в неподходящата жена. Докато го гледаме, изведнъж осъзнаваме — след кратък поглед към страничното меню — че Бризеида, истинската любов на живота му, изобщо не е представена в тази история, местонахождението ѝ е неизвестно, а Ахил и Елена са

събрани на чисто символични основания, като двама актьори, играещи обща роля.

— Добре, направихме каквото можахме — обърна се Ахил към Елена. — Сега ми разкажи какво чу на пазара.

— Хадес, властелинът на отвъдния свят, е извън града, от другата страна на рекичката, която заобикаля ада. Излязъл е на другия бряг на Стикс, където има ливада, подходяща за пикник. Той обаче не е на пикник, макар че има слухове, че е организирал пиршество за гостенката си, Персефона.

— Персефона ли? Хадес е излязъл на разходка с Персефона, с царицата?

— Разбира се, с кого друг да излиза на разходка? Знаеш колко е луднал по нея.

— Така е, защото е жива — отбеляза Ахил. — Хората са много по-привлекателни, когато са живи. Тя е красавица сама по себе си и, разбира се, първокласен мит, произлизащ от дълбока древност. Древната митичност придава на едно момиче известна обаятелност, не мислиш ли?

— Разбира се, че е така. А ти да не мислиш, че да си Елена Троянска е шега. Кой ти знае Персефона? Обаче всички знаят Хубавата Елена.

— Ти си прекрасна — опита се да я успокои Ахил, за да не му прави фасони.

Искаше да чуе новината, искаше да разбере какво се случва с Хадес. Състоянието на Хадес бе важно за него, защото Ахил се надяваше, че, ако му окаже известен натиск, ще намери начин да се измъкне от това място. Защото Ахил изобщо не можеше да свикне, че е мъртъв. Поне не за постоянно.

Значи, ако сте Ахил, вие сте привързани към действителността, дори ако действителността е да си мъртъв. Но в същото време ще искате да имате това хубаво вътрешно кълце, защитено от бирници, ревниви любовници, пристави, адвокати, настоящи и бивши съпруги, съпрузи и деца в различна степен на отчуждение и всички други хора, живеещи наоколо, непосредствено извън главата ви, в свои собствени светове. Те ви идват прекалено, нали? Точно затова обичате да идвате тук, в града на мъртвите. Точно затова се опитвате да се убедите, или по-скоро, да си докажете, че нашият град на мъртвите е адски добро

изобретение и заслужава повече внимание. Ще се връщаме към това от време на време. Важно е да запомните едно: ние сме партията на свободата.

* * *

Връщаме се при Хадес. При мен.

Последно Персефона казваше:

— Когато научи, Ахил ще полудее. Той умира да се махне от ада.

— Ахил си мисли, че докато беше жив, му е било по-забавно, отколкото му беше в действителност. Прекалено голямо значение отдава на живота.

— Кажи ми истината — помоли Персефона. — Толкова ли е хубаво да си жив?

Свих рамене:

— Ахил мисли така. Но това е само мнението на един мъртвец.

С Персефона седяхме до една огромна плачеща върба, чиито клони се влачеха в черните води на Лета, която течеше бавно край нас и тихо гъргореше, като мъртвец, изпускащ последното си издихание. На отсрещния бряг се виждаха ниски сивкави силуети. Чувствах се странно щастлив. Присъствието на Персефона винаги възбуждаше това настроение. С нея адът беше по-светло място. Въпреки че над него винаги имаше надвиснали сиви облаци, днес те изглеждаха величествени и вдъхновяващи, а не зловещи и мрачни. Голям късмет беше, че съм цар. Или по-скоро, бях почти щастлив и бях на практика цар.

Погледнах ръцете на Персефона. Лявата, с която държеше наровата семка, беше от другата страна, далеч от мен. Не можех да видя дали е глътнала семенцето или не. Предполагах, че не е. Изглеждаше, сякаш е забравила за него. Обаче, как би могла да забрави? Целият този сценарий ми тежеше. Знаех, че ще се случи нещо.

Изведнъж, много слабо, откъм двореца, се чу звън. Персефона каза:

— Това е Деметра. Звънчетата на биковете, които теглят колесницата ѝ. Идва да ме вземе, както се бяхме разбрали.

— Да — измърморих аз.

Бях принуден да позволя на Персефона да се върне в горния свят. Странните старици от Върховния съд на ада ми издадоха ограничителна заповед. Да престана и да не упорствам. Да се откажа от момичето. За момент се изкуших да се разбунтувам. Но реших да бъда разумен. Нямах шанс срещу живите. Дори мъртвите да се биеха на моя страна, в което дълбоко се съмнявам. Проблемът е, че мъртвите не са никакви бойци. Смъртта като че ли отнема нещо на човека. Би било безсмислено кръвопролитие. Живите си умират да избиват мъртвите. Те ни смятат за слуги на злото. Разбира се, това е голяма заблуда. Но няма как да се боря с нея.

Така или иначе бях сбъркал — отвличането ѝ от лицето на земята по този начин противоречеше на всички закони. Бях сгрешил. И тази грешка работеше срещу мен.

В самото начало, когато със Зевс и Посейдон си разпределяхме света, след като бяхме убили стария Кронос, правилата бяха прости и ясни. Всеки от тримата стана върховен владетел на своето царство и нямаше право да браконьерства на чужда територия. Тези правила не се спазваха стопроцентово. Но, ако някой не беше доволен от нещо, винаги се позоваваше на тях. Много добре го знаех, но въпреки това я отвлякох. Отвлякох я, защото я исках. Желанието ми обаче противоречеше на законите. И, въпреки че Персефона бе най-важното нещо в живота ми, какъвто и да беше той — защото сигурно разбирате, че животът на царя на ада не може да се сравнява с живота дори на най-окаяния човек — трябваше да се подчинявам на закона за космическата собственост и всичко свързано с него, колкото и несправедлив и тенденциозен да беше той.

Все пак правилата трябва да се спазват. Животът е нищо без правила — дори смъртта е нищо без правила.

— Семенцето — казах аз. — Какво направи със семенцето?

Тя ми показа дланите си. Бяха празни.

— Ох, сигурно съм го изпуснала.

Звучеше весело. В ада не се случва нищо весело, затова не знаех как да реагирам.

— Не ме дразни — измърморих. — У теб ли е семенцето? Или си го изпуснала? Или си го скрила и смяташ да го вземеш по-късно?

Тя се наведе и ме целуна по челото.

— Разбира се, че ще те дразня. Малко дразнене, любими мой, е точно това, от което се нуждаеш. Тук всички сте прекалено мрачни и сериозни.

— Ти промени всичко това — признах аз. — Донесе в ада радост и удоволствие, които не бях очаквал. Сега, преди да си тръгнеш, няма ли да ми оставиш поне малко надежда, че ще се върнеш?

— О, ти винаги ще се надяваш, каквото и да кажа. Това е, което искаш, нали?

— Предполагам, че е така. Не може ли да ми оставиш поне това? Да съм сигурен, че ще се връщаш за по шест месеца всяка година?

Тя поклати глава, но се усмихна:

— Сигурността е много типична черта на твоето царство. Всеки знае точно мястото си, което е в небитието. Няма нищо по-сигурно от смъртта. Мисля, че точно това не харесва на Ахил. Мъртвите лесно привикват към тази сигурност. „Може би смъртта е лошо нещо — казва си човек, — но поне е сигурна и можеш да разчиташ на нея.“

— Да, така си казваме — признах.

— Защото си мъртъв — изтъкна Персефона. — Обаче аз не съм, аз съм жива. Не съм обвързана с вашите правила. Аз съм същество от царството на живота. Там, откъдето идвам, няма нищо сигурно. Всичко се променя от добро към по-лошо или от лошо към по-добро. Винаги има надежда и винаги има отчаяние.

Звънчетата се приближаваха. Сетне в далечината се появи самата каляска, покрита с цветя, теглена от шест украсени с гирлянди бика. Самата Деметра седеше отпред със строг, класически вид — както обикновено. Държеше малък камшик от лозови клонки. Косата ѝ се развяваше и когато видя Персефона, тя размаха камшика за поздрав.

Деметра е от онези хора, които са важни, но не искаш да имаш работа с тях. Толкова са значими, че не е хубаво да си навличаш гнева им, но в същото време не играят особена роля в живота ти, затова обикновено нямаш изградена представа за тях. Дали олицетворението на Есента има бенка на брадичката? Дали е тантуреста и има строги, безмилостни очи? Да, очите, може би. Но не останалото. Тя идва с теглена от бикове каляска, в която стои права. Нали се сецате каква жена би се придвижвала така? Нужно ли е да обяснявам повече?

Персефона се изправи, наведе се и ме целуна веднъж, леко по устните. Отдръпна се, преди да успея да я прегърна. Качи се чевръсто

в колесницата на Деметра. И скоро се скриха от поглед.

Хадес остана да гледа глупаво след тях. Тя си отиде. И той вече нямаше с кого да говори. Изглеждаше, сякаш се кани да произнесе монолог.

Неочаквано тя се върна, с неодобрително гледащата си майка и украсените ѝ с гирлянди бикове. Каква сцена. Каква непреходна постановка! Сърцето на Хадес затуптя по-силно.

— Забравих да ти напомня за Ахил и Елена — каза Персефона.
— Да отмениш вечерята с тях.

— Ти вече ми напомни.

— Така ли?

— Да. По-рано. Но се радвам, че се върна. Искях да те питам нещо.

— Мислех, че никога няма да ме питаш нищо — сподели Персефона. — Знам, че ме обичаш, но винаги си прекалено мълчалив и намусен. Можеше да приказваш малко повече на тази тема. Да, с удоволствие ще ти отговоря. Какво искаше да ме питаш?

— Чудех се какво става с Тантал в последно време. Чух, че ти знаеш, тъй че би ли ми казала?

— Разбира се. — Персефона се обърна към жената, увита с шал и управляваща биковете. — Ще бъда максимално кратка, майко.

Деметра кимна неохотно. Достатъчно ѝ беше, че си връща дъщерята. Нямаше смисъл да я оскърбява, като прекъсва разказа ѝ.

ТАНТАЛ

Винаги съм смятала, че чичо Тантал е интересна личност — започна Персефона. — Предполагам, че си запознат по принцип с положението му. Затънал в едно благо, а над главата му на медна нишка виси огромна канара. Канарата никога не пада, разбира се, но въпреки това напрежението е голямо, защото по повелята на самия Зевс нищо свързано със състоянието на камъка не трябва да се приема за сигурно; той може да падне всеки момент и няма начин това да се избегне, въпреки че досега винаги сме го заварвали да виси стабилно като здрава скала. Единственото правило, което важи в тази ситуация е случайността — затова можеш да си представиш притеснението на Тантал от тази канара над главата му. В противен случай можем да зачеркнем цялата гръцка митология.

Така Тантал си стои в малка кална локва на брега на Стикс, затънал до гуша във вода. Но наведе ли се да пийне, водата се дръпва и лицето му се нахисва в черната тиня. Оттам идва и прякорът му: Корибат — Мръсната уста. Никаква вода за Тантал. Това е първото правило.

Освен това от клоните на върбата, край която е окован, от приведените ѝ клони висят всякакви вкусоти, цели пастърми, лебервурсти, салами с всякакъв размер, вид и вкус, сирена, каквито светът не познава, разнообразни салати, прекрасно приготвени зеленчуци, увити във фини паяжини, самите те — също ядливи.

Обаче, разбира се, както сигурно се досещаш, всеки път когато Тантал се опита да изяде нещо, то се изплъзва от ръцете му. И тъй — стои до гуша във водата, а не може да пийне; заобиколен от храна, а не може да хапне. Това е идеята на Зевс за жестоко наказание.

Само че в ада човек свиква с всичко и, дори да не може да си пийне вода, Тантал я усеща, чувства как се плиска около краката му. Това не са му отнели. Няма как. Какво би му останало, ако не можеше да усеща водата, в която стои?

Тази сутрин водата беше особено приятна. Понякога това се случва дори в ада. Опитват се да те отвратят, но понякога не успяват. Тантал не падаше духом, опитваше се да извлече максимална полза от положението си. Като не можеше да яде, покани приятели на гощавка.

Гостите му бяха от близо и далеч. От всички части на ада.

Скоро всички се събраха и Тантал се обърна към тях:

— Приятели мои, прощавайте, че не мога да изляза от локвата сега. Обаче реших да ви гощавам, докато си стоя тук, затънал до гуша в тази прекрасна вода.

Всъщност Тантал беше в ада толкова отдавна, че се ползваше с известни привилегии. Имаше право например да се къпе в която река си поиска. Тази сутрин беше в Лета. Беше му любимата. Боговете бяха изкопали кални ями по бреговете на всички реки в ада и посадили върби, от които да виси храна; така Тантал можеше да кисне в която си иска кална яма, стига да предупреди навреме хората, които се грижеха за тези неща, да подготвят терена.

На Тантал му беше коствало доста време, докато убеди Хадес и другите богове да му дадат свободен достъп до всички реки.

— В крайна сметка — бе изтъкнал той, — аз не се опитвам да облекча присъдата си. Приемам, че трябва за вечни времена да стоя затънал до врата в бласто. Обаче защо да не сменям гледките?

Отначало никой не му обръщаше внимание. След време обаче съдиите най-сетне разгледаха молбата му. Но Радамант, главен съдия на мъртвите, отказа да слуша доводите му.

— Няма такава традиция — изръмжа той.

— Така е — съгласи се Тантал, — но и няма правило, което да го забранява. Коеото не е забранено, е разрешено.

На Радамант, Минос и другия съдия изобщо не им се занимаваше, поне в началото. Изглеждаше им прекалена разправия, а те и без това си имаха достатъчно работа. По онова време имаше много да се прави. Хората постоянно умираха и идваха от Земята, прииждаха с дузини, стотици, хиляди, дори милиони на големия кръстопът, където седяха съдиите. Нямахме време да осъдят и една десета от всички мъртъвци. Историите им в много отношения поразително си приличаха.

Повечето души, искащи да бъдат осъдени, идваха увити със савани. На някои челюстите все още бяха овързани с гробарските превръзки. Имаше такива, които носеха пари, някои — доста големи суми, защото, макар Харон да искаше само по един обол, някои паристократични фамилии натъпкваха в устите на мъртъвците си по няколко обода, по шекел-два, дори по цял талант сребро. Никой не искаше да го помислят за стиснат.

На всички е известно, че Харон, лодкарят на мъртвите, взема такса за превозването на душите до Хадес — по един обол, в брой и веднага. Понеже в саваните няма джобове, мъртъвците носеха парите си в устата.

Причината Харон да взема тази такса, а и по принцип въпросът за парите в ада, е интересна странична тема. В ада парите са безполезни. Единствената им употреба е за купуване и продаване, а това се прави на земята, не в задгробния свят. В ада не се продава нищо и хората там изпадат в ужасно душевно състояние заради атрофирането на жлезата на пазаруването. Казват, че колкото и да живее в ада, смъртният не може да се освободи от спомените за универсалните магазини. Такива в ада няма никакви, както няма и

неуниверсални магазини. Та така, няма какво да се купува, но принципът беше важен.

* * *

Както и да е, Харон отказваше да превозва когото и да било без пари. Безпаричните мъртъвци се събираха на брега на Стикс и почваха да се вайкат. Ужасно е да слушаш хленченето на мъртвите души. Те седяха или лежаха в тинята на брега и молеха Харон да ги превози някак безплатно, като един вид обществен транспорт. Той само ги поглеждаше строго и заявяваше:

— Няма безплатен транспорт, дори в ада!

На брега на Стикс се трупаха толкова безпарични мъртъвци, че стана скандал.

Харон държеше на принципа. Вземаше такса заради принципа, не за парите. Реално нямаше какво да прави с толкова много оболи. Беше събрал цяла камара и ги държеше в склада си в Стиксвил, в корабната работилница, където от време на време караше на поправка лодката си. Защото съществуват опасности дори при преминаването през Стикс, и ако си мислите, че да умрете, е последното неприятно нещо, което може да ви се случи, значи нямате никаква представа какви проблеми могат да ви се струпат, след като се преселите в отвъдното.

Знаменитостите сред мъртъвците нямаха проблем да преминат, независимо дали имаха пари или не. Никой няма да спре известна куртизанка като Лаида от Коринт или Сафо, за която се говори, че била по-красноречива дори от Сократ. Когато Рим се превърна във водеща сила, обичаят с оставянето на оболи в устите на мъртвите съвсем западна, не на последно място защото фалиралата и дискредитирана Гърция вече не снабдяваше света с тази валута. Старото правило за единия обол в устата си остана, но вече не се спазваше толкова, защото кой ще откаже да закара някоя римска императрица в ада само защото не стиска медна монета между белите си зъби.

На Тантал му беше необходимо известно време, докато свикне с посещенията на римски императрици, които по негово време още не са били планирани от бащите си. Идваха при него заради авторитетния

му вид и много почитателно го разпитваха за разни неща — защото Тантал бе един от ветераните, един от първите заселници, един от коренното население на ада. Беше от „първите прокълнати“, както се наричаха първите престъпници на света.

Откакто беше тук, Тантал бе видял много промени. Дявол го взел, казваше на новодошлите, адът не е чак толкова лошо място. Човек свиква с всичко. Дори с ада. Може би най-вече с ада. Защото, когато лошото вече ти се е случило, няма от какво повече да се боиш.

СИЗИФ

Камерата отново полита, като авангард на изненадващото познание, стрелва се по прашни коридори, осветени с отразено сияние, и примамливо спира, за да покаже някои стари приятели на Тантал. Да вземем например Сизиф — кадърът фокусира як плешив мъжага с брада, осъден да изкачва голям камък до върха на стръмен хълм, а щом стигне най-горе, да го изпуска и той пак да се изтъркулва надолу.

Самата работа не е чак толкова трудна. Проблемът е, че никой не е казал колко дълго ще я върши. Сизиф продължава да търкаля камъка нагоре дълго след като наказанието му би трябвало да е изтекло и той да бъде освободен от задълженията си.

Обаче не, те оставиха Сизиф да работи. Той доста се амортизира, но не се изтощаваше, защото човешкият дух е вечен и това е добре дошло — той има нужда от цялото възможно дълголетие. Сизиф сменяше много канари. Да пуска камъните да се търкалят надолу по хълма, беше част от работата му, затова не можем да го обвиним в умишлено разрушение. Просто никой не се беше замислил за екологичните последствия. Какво по-лесно, когато стигнеш до върха на хълма, да пуснеш камъка сам да се търкаля надолу. Канарите на Сизиф дълбаеха все по-дълбоко и по-дълбоко в склона, прорязаха набраздени улеи и накрая изравниха самия хълм. Затова хората, отговарящи за тези неща, трябваше да търсят нови подходящи канари за носене. За тази цел не ставаше кое да е парче скала — трябваше да е доста кръгло, иначе нямаше да се търкаля до основата на склона, освен в редките случаи, когато се разтрошаваше по пътя. А това също причиняваше вреди.

* * *

Камерата отново се завърта и показва, за наше забавление, механизма на изкушението. Връщаме се при Тантал по най-подходящия възможен начин. За момент ставаме сериозни. Вече знаем — няма нужда да напомняме пак — че според земните представи отклоните над главата на Тантал трябва да висят плодове, печени меса и други блага, да го мамят и да се дръпват, щом се опита да ги стигне. По тази причина, разбира се, след известно време той престана да посяга към тях. За това обаче никой не се беше сетил.

Във всеки случай, цялата тази храна трябваше да се подновява почти ежедневно, все едно я е изял. Защото не можеш да изкушаваш някого с вмирисано месо и гнило грозде. Затова може да се каже, че за да има наказание, Тантал, макар и да не вкушваше нищо от нея, пак изхабяваше адски много храна.

С времето политиките се променяха и стилът на приготвяне на храна също се менеше.

В началото се опитваха да го изкушават с обикновени неща: овесени курабийки, репички и лук, и от време на време някое печено агне. После дойде нова администрация и тази тактика бе преосмислена.

* * *

— Нашият класически ад — изтъкна един от главните администратори на една неотдавнашна оперативка — е важна междузвездна туристическа атракция. Милиони хора ни посещават еженощно в сънищата си. Милиони други идват лично по един или друг начин. Идват дори извънземни посетители. Ние сме важна експозиция, бих казал нещо като диорама на човешкия дух. Затова е важно да се обзаведем подобаващо.

Това бе прието като закон и причини голяма суматоха в службите, отговарящи за поддръжката на древните зали и монументи. Всичко трябваше да се обнови. В случая с Тантал цялата постановка трябваше да се актуализира, а това означаваше ново меню. Наложиха се

да бъдат обучени готвачи, които да приготвят нови, по-съвременни ястия, и, тъй като нямаше достатъчно доброволци, за извършването на тази работа бяха осъдени хора, нямащи никакви допирни точки с изисканата кухня. Обаче след време тази длъжност придоби известен престиж и най-добрите готвачи на света вече се натискаха да готвят за Тантал.

Той започна да вижда на клоните над главата си неща, които не беше и сънувал. Дори се наложи да назначат специалисти, които да му обясняват какво представляват лакомствата; иначе не би знаел какво пропуска и наказанието му би изгубило ефикасността и символичната си стойност. Казваха му например:

— Това е пушено глиганско в аспик, това са круши „Хубавата Елена“, а онова — компот от екзотични плодове.

И така нататък. После чакаха бдително да видят как ще реагира и си водеха записки, защото Тантал все пак бе стандарт, с който сравняваха всяко изкушение.

Тантал бързо придоби компетентността, необходима в неговата работа. Той знаеше, че е важен културен символ. Не е лесно да съзнаваш, че всички изкушения се измерват спрямо теб. Стана капризен и придирчив. Вследствие на серията от пиршества, които се организираха пред него дни наред, Тантал стана голям експерт по приготвянето на храна. Не му беше необходимо да я опитва, за да знае кое е хубаво и кое — лошо. Започваше шумно да протестира, когато, по известен само на него начин, забележеше, че липсва някаква подправка.

— Този калкан има прекалено много пипер. Това агнешко е прекалено меко и овкусено с неподходящ вид мед. Този сос има горчив послевкус.

Готвачите много се ядосаха на Тантал. Как, питаха те, можеше да оценява храната, без да я опита? Защото, разбира се, адските механизми се грижеха за това, никога да не можеше да вкуси нищо. Той им отговаряше, че го прави, първо, по миризмата и второ, със самото умение да разграничава, което бе развил.

— Защото, господа, реалното опитване на тези храни би притъпило сетивата ми. Аз не бих вкусил ястията ви, дори да можех! Но моята работа тук е да ги оценявам и мога да ви кажа, че тази храна не е на нужното ниво.

* * *

Така завърши отговора си Персефона на въпроса на Хадес. После се качи в теглената от бикове колесница и отпътува с Деметра към горния свят. Няма живи свидетели, които да ни кажат какво се е случило с наровото семенце в ръката ѝ. Факт е обаче, че тя се връщаше в ада при съпруга си Хадес всяка есен, когато светът станеше мрачен и студен. Зимата, с малки снежинки, идваше и си отиваше и скоро първите предвестници на пролетта се появяваха в планинските долини.

Аз седях на трона си в ада, вечерях с Ахил и Елена и чаках връщането на Персефона. „Какво ли прави?“ — питах се. Какво е станало с наровото семенце? И точно преди да се върне, в последния възможен момент, когато изразходех цялата си надежда, уморен да мисля за жителите на ада, аз си казвах, че единственото, което искам, е моята Персефона. Сега зимата тепърва започва и аз седя на железния си трон, чувствам вкус на пепел в устата си и чувам далечните звънчета. Знам, че това предвещава едно благословено събитие, пристигането на любимата ми, макар че никога не мога да бъда сигурен.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.